

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Lausunto vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

(Työryhmän ehdotukset löytyvät täältä: <https://stm.fi/-/tyoryhman-lakiesitys-lausunnolla-lastensuojelun-vaativaa-sijaishuoltoa-uudistetaan-vastaamaan-paremmiin-erityista-tukea-tarvitsevien-lasten-tarpeisiin>)

Hyvinvointiala HALI ry kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu seuraavaa:

Vastaukset lausuntopyynnön kysymyksiin:

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Lisäys on kannatettava ja selkiyttää rajanvetoa rajoitusten ja huolenpidon välillä, mutta ei riittävästi. Hyväksyttävän kasvatuksen ja rajoittamistoimien raja jää edelleen osin epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi. Pykälä ei tuo selkeitä vastauksia arjen hoito- ja kasvatustyöhön, josta johtuen lain tulkinta ja soveltaminen aiheuttaa työntekijöille haasteita. Käytännön työssä tarvitaan valvovalta taholta tullutta selkeää ohjeistusta lain tulkintaan. Keskeisenä ongelmana on valvovien viranomaisten ristiriitaiset ohjeet lain tulkinnasta ja soveltamisesta.

Ohjaus ja valvontatyöhön tarvitaan lisää resursseja, jotta valvovan viranomaistahon rooli voisi painottua enemmän ohjaavaan työhön. Vastuu toiminnan selkeästä ohjauksesta kuuluu julkiselle vallalle. Viranomaistahojen on osaltaan, työnantajan velvoitteiden lisäksi, osallistuttava lastensuojelun työntekijöiden kouluttamiseen ja valmiuksien lisäämiseen lain hengen mukaisen lastensuojelutyön toteuttamiseksi. Koulutuksessa on huomioitava erityisesti rajoitusten käytön edellytykset ja ylipäätään sijaishuollon osaamisen vahvistaminen. Yksiköissä odotetaan aluehallintovirastojen, kuntien sekä sosiaalityöntekijöiden seuranta- ja valvonta- sekä ohjauspanosta. Tämä ei tällä hetkellä toteudu riittävästi.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus on hyvä asia, mutta se ei yksistään riitä takaamaan lastensuojelulaissa säädettyjen tehtävien toteutumista ja lapsen oikeutta oman sosiaalityöntekijän kanssa tehtävään kiinteään yhteistyöhön. Asiakkaat ovat vaativuudeltaan heterogeeninen joukko. Sosiaalityöntekijällä täytyy mahdollistaa riittävästi aikaa tehtävänsä toteuttamiseen.

Asiakasmitoituksen lisäksi täytyy lainsäädäntökokonaisuudessa olla selkeästi ulos kirjoitettuna sosiaalityöntekijän velvoitteet. Arkityön tasolla tulee mahdollistaa aika velvoitteiden hoitamiseen. Sijahuollon sosiaalityöntekijällä on oltava aikaa tavata lasta ja hänen perhettään, tehdä arviointia ja päätöksiä koko sijaishuollon ajan. Sosiaalityöntekijöillä on oltava aikaa tehdä myös sijaishuollon palveluita tuottavan yksikön kanssa kiinteää yhteistyötä lapsen asioissa palveluiden vaikuttavuuden parantamiseksi ja varmistamiseksi. Ajankäytössä on myös huomioitava jatkossa aikaa vaativat rajoituspäätösten tekemistä koskevat sosiaalityöntekijän velvoitteet.

Yleisesti voidaan todeta, että sijaishuollossa olevien lasten määrä on ollut lainsäädännön muutoksista huolimatta viime vuosina kasvussa. Ennaltaehkäisevät ja kevyemmät palvelut eivät tällä hetkellä toimi suunnitellulla tavalla lainsäädännöllisestä ohjauksesta huolimatta. Lisäksi sijaishuoltoon tulevien lasten ja nuorten tarpeet ovat monimutkaistuneet ja tuen tarve kasvaa koko ajan. Tämän johdosta on pohdittava, olisiko ja miten avohuollon tukitoimille on määrättävä tavoitteet, intensiteetti ja kesto.

Eräs suurimmista ongelmista on tällä hetkellä sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja heikko tavoitettavuus, jotka haittaavat laadukkaan ja lainmukaisen lastensuojelutyön toteutusta sekä kunnissa että yksityisissä yksiköissä. Kysymys on osaltaan siitä, että ammattitaitoisia lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä on määrällisesti liian vähän ja osin toimintojen organisoinnista. Työ on pitkälti ”tulipalojen sammuttamista” ja siten erittäin kuormittavaa työntekijöille. **Lakisääteinen mitoitus ei paranna tilannetta, ellei alan työvoiman saatavuus parane.**

Laitosten kannalta nykytilanteessa on erityisen huolestuttavaa se, että aina ei ole tiedossa muutostilannetta tai sitä kuka toimii lapsen sosiaalityöntekijänä sosiaalityöntekijän vaihduttua. Tilanne voi jatkua pitkään johtuen sosiaalityöntekijöiden vaikeasta saatavuudesta ja jatkuvasti avoimina olevista rekrytoinneista. Lastensuojelun laatu kärsii tästä ja asioita jää hoitamatta. Tämä on merkittävä ongelma asiakkaiden oikeusturvan näkökulmasta.

Julkisen ja yksityisen lastensuojelun valvontaa tulee toteuttaa nykyistä tasapuolisemmin. Tilastojen mukaan suuri osa kunnista syyllistyy määräraajojen ylityksiin, mutta vain pieni osa niistä joutuu aluehallintovirastojen ja Valviran valvontaan ja laaduton toiminta saattaa jatkua ennallaan. Sen sijaan yksityiset palveluntuottajat /laitokset joutuvat epäkohtien ilmaannuttua, asian käsittelyn ajaksi aluehallintovirastojen ja Valviran valvontaan, vaikka toiminnassa olisi omavalvontaan perustuen tehty jo korjaavat toimenpiteet. Asioiden käsittelyajat voivat olla pitkiä ja valvonnassa olo voi vaikuttaa negatiivisella tavalla palvelutuotantoon.

Korostamme, että lastensuojelun valvontaa tulee toteuttaa nykyistä tasapuolisemmin niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla sekä seuraamusten laiminlyönneistä tulee olla yhdenmukaisia palveluiden tuottajatahosta riippumatta. Valvonta ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan yksityistä ja julkista sektoria. Valvonnan tulee painottua ohjaukseen/ preventiiviseen valvontaan. Viranomaisen vastuu on valvoa palvelua, eikä palveluntuottajatahoa. Tilanteeseen ei ole saatu muutosta, vaikka asia on ollut esillä pitkään.

Asia voidaan ratkaista saattamalla julkiset palvelut samaan lupamenettelyyn yksityisesti tuotettujen palvelujen kanssa. Se on edellytys myös palvelujen tasalaatuisuudelle ja ohjaa koko palvelukokonaisuuden kehittämiseen myös yhteiskehittämiseen palveluntuottajasta riippumatta. Nykyisessä menettelyssä julkisten ennakkovalvonta perustuu omavalvontaan. Valvonnassa pitäisi kokonaisuudessaan painottaa nykyistä huomattavasti enemmän preventiivistä valvontaa, jossa yhdessä eri toimijoiden kesken kehitettäisiin toimialaa. Luvanvaraista yksityistä lastensuojelua valvotaan tällä hetkellä tehokkaammin kuin mitään muuta sosiaalipalvelua. Valvonta tapahtuu useiden eri viranomaisten ja kuntien toimesta.

3. Esityksen tavoitteena on vahvistaa sijaishuoltoon sijoitetun lapsen oikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluihin.

3 a. Vastaavanko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Täsmennykset vastaavat pääosin tavoitetta. On erityisen tärkeitä, että lapsen oikeus oikea-aikaisiin ja tuentarpeenmukaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluihin turvataan lainsäädännöllä. Velvollisuus järjestää kiireellisenä ja viivytyksettä mainitut palvelut, on vahva velvoite. Myös kirjallisten perustelujen saaminen varmistaa ja selkeyttää prosessia. Jatkossa on huolehdittava siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon resurssit ovat riittävät tarpeeseen nähden.

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sekä kuntien että yksityisten laitosten osalta on mahdollistettava riittävät ja oikea-aikaiset erikoissairaanhoidon palvelut. Myös tätä yhteistyötä hankaloittaa ammattilaisten puute. Resursseja tulee lisätä erityisesti lasten ja nuorten psykiatriseen avo- ja laitoshoitoon. Lastensuojelulaitokset eivät tuota tai korvaa terveydenhuollon palveluita lapsille, vaan sijoituksen taustalla ovat aina lastensuojelulain mukaiset perusteet. Jokaisella lapsella on oikeus tuentarpeensa mukaisiin palveluihin, mutta lasten ja nuorten oikeus tarvitsemiinsa palveluihin ei tällä hetkellä toteudu.

Erityisesti psykiatristen palveluiden saatavuus ja poliklinikka-aikojen saaminen, ovat maamme eri alueilla erilaista aikataulullisesti. Joillakin alueilla tilanne on hankala ja jonotusajat todella pitkiä. Lastensuojelun arjessa psykiatristen osastojen paikkojen vähentäminen näkyy hoitajaksojen pituuksissa. Sijoitusta ei saa käyttää keinona korvaamaan terveydenhuollon palveluita, kuten valitettavasti on käynyt. Lapsia on jouduttu sijoittamaan siksi, että lasten psykiatrista osastohoitoa on jouduttu odottamaan.

Tarvetta psykiatrisille palveluille on erityisesti lapsen tilannetta vakiinnutettaessa, mutta myös pitkäkestoisesti sijaishuollon aikana. On liian helppoa mennä palveluiden vaikean saatavuuden takia vakuuttamaan, että osa ongelmista ratkeaa asettumisen myötä. Edellä mainitun seurauksena hoitoon pääsemiseen saattaa kulua pitkä aika.

Lastensuojelulaitoksissa painotetaan työntekijöiden valinnassa sosiaalialan osaamista sekä yksikön profiilinmukaista osaamista. Pyrkimyksenä on saada sijaishuoltoon rekrytoiduksi myös psykiatrisia osaajia. Psykiatrinen osaaminen on kuitenkin eri tasoista kuin terveydenhuollossa, eikä näin ollen voi korvata lapsen oikeutta tarvitsemiinsa terveydenhuollon palveluihin. Ongelmana on myös psykiatristen sairaanhoitajien koulutuksen lopettaminen, joka näkyy rekrytoinneissa työntekijöiden osaamisvajeena. Tämä pitäisi huomioida terveydenhuollon koulutussisällöissä/ suuntautumisopinnoissa.

Lastensuojelulla ja psykiatrialla on yhteinen alue, jolla osaaminen on jaettua. Lastensuojelun asiakkailta, sekä lapsilla että vanhemmillä on monia samanaikaisia palvelutarpeita ja esimerkiksi mielenterveyden pulmia ja kuntouttaminen on tarkoituksenmukaista sijaishuollon arjessa. Monet eri toimijat kuntoutuspalveluissa heikentävät merkittävästi prosessien vaikuttavuutta. Tiukkojen rajausten (erityisesti vanhanaikaisiin määrittelyihin perustuvien) tekeminen on riski palvelutuotannolle. Palveluita tulee kehittää asiakkaiden tarpeiden mukaan sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Palvelujen ja osaamisen pitäisi kehittyä dynaamisesti suhteessa toimintaympäristön muutokseen.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

On hyvä, että laissa määritellään lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulo, voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijasta. Lapsen lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarpeen selvittely tulee arvioida yhdessä lapsen ja hänen läheistensä kanssa ja palvelutarpeet tulee määritellä asiakaskeisestisesti. Ehdotettu sääntely on kannatettava.

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Palvelutarpeen arvioinnin parantaminen on tarpeen myös lastensuojelussa, jotta oikea sijoituspaikka ja kuntoutus voidaan toteuttaa. Lastensuojelussa on tärkeää, että palvelut räätälöidään lapsen ja hänen perhetilanteidensa mukaisesti.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

Ehdotus on kannatettava. Yleisesti on tärkeää, että asiakkuuden alkaminen ja päättymisen on määritelty selkeästi. Tämä parantaa työn suunnitelmallisuutta, joka on tärkeää myös asiakkaiden oikeusturvan kannalta. Ellei näin tehdä, on viranomaisella arkistoissaan ns. haamuasiakkaita. Käytännössä tällä hetkellä asiakkuuden alkupää on loppupäästä selkeämpi ja asia liittyy pitkälti avohuollon palveluihin. Asiakkuuden päättymisen säätäminen sekä

päätöksen kirjaaminen lasta koskeviin asiakirjoihin, selkiyttää tilannetta ja asiakkaan saama päätös tukee asian ymmärtämistä.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen

Kyllä pääosin. Lastensuojelun avohuollon palvelut ovat olleet pitkään kehityskohteena ja kehittämistyötä tarvitaan edelleen. Tämä lainsäädäntö ei sinällään poista avohuollon palveluiden kehittämistarvetta. Esityksessä on tarkennettu ja vahvistettu prosessiin liittyviä vastuita, suunnitelmallisuutta ja asiakkaiden toimijuutta omassa palvelussaan. Muutokset ohjaavat palvelujen kehittämiseen mainituista näkökulmista. 37 a (avohuollon käyttämisen yleiset edellytykset) on konkreettinen uusi asia. On hyvä, jos esitys ohjaa kehittämään suunnitelmallisempia ja asiakaslähtöisempiä lastensuojelun avohuollon palveluja.

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Avohuollon palveluiden kehittäminen edellyttää, että järjestämisvastuussa olevat tahot lisäävät resurssointia palveluiden tuottamiseen kuten erilaisiin tukitoimiin ja ongelmien ennaltaehkäisyyn. Tarvitaan osaamisen kehittämistä ja palvelukulttuurin muutoksia. Käytännön työssä tulee nostaa palvelutuotannon innovaatiokyvykkyyttä ja kannustaa vaikuttavampien toimintamallien etsimiseen.

Moniammatillisuuden määritelmä sekä tehostetun perheyön että tehostetun avohuollon tukitoimen osalta on liian epämääräinen ja tulee herättämään paljon hämmennystä. Pykälämuutokset herättävät kysymyksen, mihin niillä pyritään vastaamaan. Jos/kun ongelmana on lapsen ja nuoren psykiatrisen hoidon puute/vähäisyys, sysätäänkö vastuu siitä lastensuojelulle? Lakiin pitäisi selkeästi kirjoittaa, että vaikka avohuollon tukitoimi tai perhetyö olisi moniammatillista, niin se ei poista koulun vastuuta koulunkäynnin tuesta tai terveydenhuollon vastuuta esim. psykiatrisesta hoidosta.

Moniammatillisuuden käsite, intensiivinen avohuollon tukitoimi ja moniammatillinen perhetyö pitää määritellä sisällöllisesti.

Nykyisen lainkaan mukaan ei ole esteitä intensiivisen ja tehostetun tuen järjestämiseksi kotiin sosiaalihuollon palveluna. Intensiivinen ja moniammatillinen tuki lapsen ja perheen tueksi kotiin, on oikea suunta mutta terveydenhuollon vastuuta pitäisi selventää niiltä osin, että kenellä on järjestämisvastuu moniammatillisen kuntoutuksen toteuttamisesta. Terveydenhuollon järjestämisvastuuta ei pitäisi sysätä lastensuojelulle. Puutteelliset terveydenhuollon palvelut ovat aiheuttaneet sijaishuollon tarvetta.

Ilman selkeämpää määritystä mitä moniammatillisuudella tarkoitetaan ja kenellä on järjestämisvastuu palvelujen sisällöissä, asiakkaat ovat eriarvoisessa asemassa oikeudessaan saada riittävät ja tarkoituksenmukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen palvelut.

Lastensuojeluun liittyvää tutkimusta on lisättävä. Tutkittuun tietoon perustuvia toimintamalleja on tuotava / sekä edellytettävä lastensuojelupalveluissa. Lastensuojeluun liittyvän osaamisen jatkuva kehittäminen on välttämätöntä vaikuttavuuden aikaansaamiseksi.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Esitys on oikeansuuntainen. Sijoituspaikka tulee valita ensisijaisesti lapsen edun ja tarpeiden perusteella esimerkiksi erityisosaamiseen liittyvät tarpeet huomioon ottaen. Lapsen tai nuoren sijoituksessa tulee lisäksi huomioitavaksi lapsen lisäksi lapsen perheen kuntoutukseen liittyvät seikat tilanteen parantamiseksi ja lapsen kotiutumisen mahdollistamiseksi.

Lastensuojelutyön tutkimusperusteisuuden vahvistaminen ja läheisverkostojen kanssa työskentely ovat merkittäviä parannuksia. Lastensuojelupalveluissa on vähän tutkimukseen perustuvia toimintamalleja ja tai kuntoutustyötä muihin toimialoihin verrattuna. Kuntoutukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen (yksilölliset ja pitkän aikavälin yhteiskunnalliset tavoitteet sijaishuollon kustannusten hallitsemiseksi) edellyttää uusia toimintamalleja ja em. koko perhekontekstin huomioimista palvelussa.

Kuka määrittelee lapsen tarpeet? Hankintayksikkö vai asiakas? Lastensuojelupalveluiden kilpailutukset ovat ns. puitemenettelyitä, joissa puitejärjestelyyn valitaan useita tuottajia ns. etusijajärjestyksessä. Sijaishuoltopaikasta päätettäessä on otettava huomioon ensisijaisesti lapsen etu ja tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa yksikkö on esimerkiksi maantieteellisesti kauempana kuin puitejärjestelyn etusijajärjestyksessä ylempänä oleva yksikkö. Paikkavalintoja ei saa määrittää taloudelliset tekijät, vaan lähtökohtana on lapsen yksilölliset tarpeet, sijaishuollon yksikön profiloituminen ja erityisosaaminen, mahdollisuus moniammatilliseen yhteistyöhön, olemassa olevat hoitotahot ja varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen ja muun opetuksen mahdollisuus ja siihen tarvittava tuki. Myös kielellinen, etninen, kulttuurinen erityisosaaminen sekä uskonnollinen tausta tulee huomioida sijaishuollon paikkavalinnoissa. Määrittelemällä vaativa sijaishuolto, varmistetaan osaaminen sekä palvelujen laatu ja vaikuttavuus.

Oikeilla sijaishuoltopaikan valinnalla voidaan ennaltaehkäistä lapselle raskaita ja hylkäämiskokemuksia aiheuttavia sijaishuollonpaikkamuutoksia. Kansallisen, kattavan rekisterin aikaansaaminen sijaishuollonyksiköistä, tukisi lapsen tuentarpeen mukaisten paikkavalintojen toteutumista.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Ehdotus on hyvä ja vastuu on pitkälti myös lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja sivistystoimialalla. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen sijaishuollon aikana on

edellytys lapsen kuntoutumiselle ja oman paikan löytymiselle yhteiskunnassa. Lapsen tulee saada yksilöllisten tarpeidensa mukainen tuki, sivistyksellisten oikeuksiensa toteutumiseksi.

Lapsen sivistykselliset oikeudet sijaishuollon aikana ovat perusoikeuksia ja edellyttävät hyvää oppilaitosten ja lastensuojelun välistä yhteistyötä ja siksi yhteistyön malleja tulee kehittää. Tiedonsaantioikeus ei saa estää sujuvaa ja lasta tukevaa yhtistyötä. Lapsen koulunkäynnin kannalta oleellinen tieto on saatava toteuttaa sujuvasti ja tietojen siirtämisen vastuu on määriteltävä. Yhtenä lastensuojelun tavoitteena tulee olla, että jokainen lapsi ja nuori saa peruskoulun suoritetuksi ja että hänellä on sitä kautta jatko-opintomahdollisuudet.

50 §:än kirjattu sijaishuollon jatkuvuuden turvaaminen on merkityksellistä myös sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Sijaishuoltopaikkojen tai lastensuojelupalveluissa tapahtuvat muut muutokset aiheuttavat usein muutoksia myös koulupalveluissa. Nämä siirtymät ovat selkeitä riskitilanteita koulunkäynnin jatkuvuudelle sijaishuollon palveluissa, joissa lasten koulupolut ovat usein erityisen rikkonaisia ja hauraita. Myös vaativan erityisen tuen koulupalvelut ja opetus on suhdeperustaista kuntoutustyötä, joissa henkilövaihdoksia ja palvelujen katkeamista tulisi välttää.

Nykyiset valtion ja yksityiset koulukodit ovat vaativan sijaishuollon laitoksia, joissa järjestetään perusopetuksen ja sijaishuollon integroitua laitoshoidtoa. Hyvinvointiala HALI ry ei näe estettä sille, että jatkossa yhä laajemmin yksityiset palveluntuottajat, jotka jo nykyisellään tuottavat sijaishuollon erityistason laitospalvelua, voisivat tuottaa vaativan sijaishuollon palveluita jatkossakin. Laitoksilla on esimerkiksi samassa pihapiirissä koulu, jonka kanssa tehdään päivittäistä yhteistyötä. Käytäntö osoittaa, että monitahoisten ja monimuotoisten ongelmien lisäksi lähes kaikilla sijaishuollon paikkaa tarvitsevilla lapsilla on myös suuria haasteita koulunkäymiseen liittyen.

9. Esitetään säädettäväksi vaativan sijaishuollon sisällöstä, tarkoituksesta ja järjestämisestä.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Ei pääosin. EHO:a koskevien kriteereiden määrittäminen on tarkoituksenmukaista. Näin voidaan vastata paljon erityisosaamista ja intensiivistä tukea tarvitsevien lasten haasteisiin aina paikkavalinnasta lähtien. Moniongelmaiset, erityisen haastavat ja erityistä tukea tarvitsevat lapset, tarvitsevat kuntoutuakseen moniammatillista työryhmää, suunnitelmallista monialaista erityisosaamista, riittävää resurssointia, toimivia tilaratkaisuja sekä erityisen tiivistä yhteistyötä EHO-yksikön ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen eri sektoreiden kanssa.

Koska EHO- jaksot eivät korvaa sairaalahoitoa, eikä jaksoja järjestetä mielenterveyslain tai mielenterveyshoidon sijasta, ei Hyvinvointiala HALI ry näe perusteluja sille, etteikö yksityinen palveluntuottaja kriteerit ja lupamenettelyn täytettyään, voisi järjestää perusopetuksen integroitua laitoshoidtoa. Tämä edellyttää, että toimitilat, henkilökuntarakenne ja resurssi, työn tavoitteellisuus, hoidollisuus, jatkuva arviointi, sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillinen erityisosaaminen, kuntoutusosaaminen, moniammatillinen yhteistyö ja koulun olemassa olo,

mahdollistavat laadukkaan ja lainmukaisen EHO-jaksojen toteuttamisen. Arvion EHO-jakson järjestämistä varten tekisi julkisen sektorin sosiaali- ja terveystoimen moniammatillinen työryhmä.

EHO-paikoista on huutava pula ja siksi on perusteltua laajentaa EHO-palveluiden tuottamisen mahdollisuutta myös yksityisten lastensuojelun laitoshoidon tuottavien palveluntuottajien toimesta. Lupamenettely EHO-palveluun, kuten muidenkin lastensuojelun julkisten tai yksityisten laitospalveluiden tuottamiseen, on Hyvinvointiala HALI ry:n näkemyksen mukaan perusteltua.

Vaativa sijaishuolto on olemassa oleva palvelu, jota kunnat hankkivat. On tarpeellista saada palvelulle kansallisesti yhteinen määrittely, jossa huomioidaan erityisesti osaamiseen liittyvät tarpeet. Asiakkaiden tarpeiden asettaminen palvelukategorioihin on vaikeaa siitä syystä, että erityisesti vaativan tason palveluissa asiakkaalla on samanaikaisia useita palvelutarpeita ja palvelutarpeet vaihtelevat lastensuojeluasiakkuuden aikana.

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Vaativan sijaishuollon määrittely on epäselvä, keille lapsille vaativa sijaishuolto on tarkoitettu. Epäselväksi jää myös mitä tarkoittaa erityinen ja monialainen tuen tarve ja tehostettu vaativa erityisosaaminen. Myös vaadittava henkilömitoitus jää epäselväksi suhteessa intensiivisen ja ammatillisen koulutetun aikuisen läsnäolon vaatimukseen. Jos henkilömitoitus pidetään nykyisellään, miten vaativan sijaishuollon intensiivisyys toteutuu?

Vaativa sijaishuolto vaatii oman sääntelynsä. Pelkkä sääntely ei riitä, vaan sääntelyn lisäksi on palveluprosessien oltava toimivia. Sääntely on siis tarkoituksenmukainen, mutta vaatii yhteisiä toimintamalleja ja yhteistyön lisäämistä. Sääntelyn tuella voidaan toteuttaa ja lisätä velvoittavuutta terveydenhuollon ja muiden toimijoiden palveluissa.

Palveluprosessien kehittämisessä on olennaista lastensuojeluun liittyvä osaamisen kehittäminen ja koko palveluverkostossa tapahtuva yhteiskehittäminen. Monia eri palveluja käyttävien lasten ja perheiden kohdalla korostuu palvelujen tarjoaminen siten, että osaamisen ja asiantuntijuus kootaan asiakkaan ympärille (yhteen paikkaan) sen sijaan, että asiakasta siirretään palvelujen välillä.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä pääosin. Erityiseen huolenpitoon liittyvässä keskustelussa korostuu rajoittamiseen ja jakson pituuteen liittyvät näkökulmat. Jakson kuntouttavan vaikuttavuuden näkökulmasta aivan keskeistä on moniammatillinen osaaminen, terapeuttinen kuntoutuksen viitekehys ja yhteistyö palvelun jatkuvuuden turvaamiseksi joka tapauksessa lyhyen EHO-jakson jälkeen.

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Mahdollisuus pidempään kuntoutusjaksoon mahdollistaa parempaa yksilöllistä kuntoutusta ja parantaa lopputuloksia ottaen huomioon, että monet sijoitetut nuoret kärsivät vakavista päihdeongelmista. Myös lapsen ja nuoren oppimisen ja käyttäytymisen muutokset vaativat aikaa.

Paikkojen vähyys synnyttää huolta. Keskeistä on turvata, että erityisen huolenpidon paikkoja on riittävästi, ettei paikkoja jouduta odottamaan kohtuutonta aikaa. Usein paikalle on välitön tarve. On huolehdittava siitä, että sijaishuollon yksiköissä on mahdollisuus saada julkiselta sektorilta moniammatillista tukea intensiivisemmän hoitojakson toteuttamiseen nuoren yksilöllisten tuentarpeiden mukaisesti, ettei nuorta tarvitsi lähettää EHO-jaksolle. Muuttuvat ihmissuhteet ja muuttuva ympäristö kuormittavat nuorta ja heikentävät kuntoutuksen vaikuttavuutta.

Sijaishuoltoyksiköiden ja terveydenhuollon yhteistyötä tulee parantaa ja joustavoittaa. Usein kysymys on päivystysaikaisista tilanteista.

On erityisen tärkeätä, että EHO-jakson hoidollista, huolenpidollista ja kuntouttavaa ja kokonaisvaltaista luonnetta korostetaan. EHO-jaksojen tavoite turvata lapsen tarpeisiin vastaava ja erityisosaamiseen perustuva integroitu mielenterveys- ja päihdetyö sekä kuntoutus, ovat nuorelle mahdollisuus, ei rangaistus. On erityisen tärkeätä, että tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti ja jakso voidaan päättää, kun sille ei enää ole perusteita olemassa.

11. Ehdotuksen tavoitteena on turvata erityisen huolenpidon jakson riittävän pitkä aika lapsen itseään vahingoittavan käyttäytymisen ja vakavan päihdeongelman katkaisemiseksi.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Pidempi erityisen huolenpidon jakso rauhoittaa nuoren tilannetta ja parantaa aitoja kuntoutumismahdollisuuksia. Ongelmat ovat syntyneet usein pidemmän ajan kuluessa ja niiden korjaaminen vaatii aikaa ja suunnitelmallisuutta. Tavoitteena on muutos nuoren kokonaistilanteeseen. Jakson pidentämismahdollisuus on tärkeää esimerkiksi tilanteissa, joissa tarpeet liittyvät vakavan päihdekierteen katkaisemiseen. Jakson pituuden tarvetta tulee arvioida jakson aikana ja päätökset tulee tehdä lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Mahdollisuus pidempään kuntoutusjaksoon mahdollistaa paremmin kriisiytyneen tilanteen pysäyttämisen sekä nuoren kuntoutumisen. Nykyistä pidempi hoitojakso, varmentaa vaikuttavuutta ja saavutettujen tavoitteiden pysyvyyttä. Monet sijoitetut lapset kärsivät muun muassa vakavista päihdeongelmista ja muista vakavista haasteista. Myös lapsen tietoisuus pitkästä hoitojakson mahdollisuudesta, tukee asettautumista ja työskentelyyn sitoutumista lapsen osalta. Haasteeksi nousee varmasti pidennettyjen jaksojen myötä myös palvelun

saatavuus, koska jo nyt odotusajat ovat pitkät ja paikkojen määrä on riittämätön tarpeeseen nähden.

Suuri huolenaihe on lapsen EHO-jaksosta johtuva sijaishuollonpaikkamuutos. EHO – jakson tarkoitus on olla interventio lapsen huolta ja turvallisuusriskiä aiheuttaneissa haasteissa ja parhaimmillaan lapsi voisi palata kuntouduttuaan entiseen tuttuun sijaishuollonpaikkaan. EHO-jakso ei saa olla lapsen uudelleen sijoittamisen syy, ellei painavia perusteita sijaishuoltopaikkamuutokselle ole olemassa. EHO-jakso ei ole rangaistus, vaan mahdollisuus puuttuu lapsen huolta herättäviin tai henkeä uhkaaviin haasteisiin, katkaisemalla esimerkiksi päihdekierre, joka ilman EHO-jaksolla mahdollistuvia rajoittamistoimia, ei olisi mahdollista. On vakavasti etsittävä ratkaisumalleja, jotka tukevat nuoren palaamista EHO-jakson jälkeen siihen sijaishuollon yksikköön, jossa nuori on ollut aiemmin, ellei nuoren tuen tarve ja etu muuta edellytä.

On tärkeitä panostaa toimiin, joilla voidaan ennaltaehkäistä EHO- jakson tarvetta. Riittävällä resurssoinnilla, osaamisen varmistamisella, eri sektoreiden yhteistyömalleilla sekä määritellyillä toimenpiteillä, tulisi turvata nuorelle tuki sijaishuoltoyksikköön, jossa hän jo on, jolloin välttyttäisiin Eho-jaksoilta ja sijaishuoltopaikkamuutoksilta.

EHO-jaksolta paluu lastensuojeluyksikköön pitäisi työstää yhdessä sijaishuollon paikan kanssa jo hyvissä ajoin, ennen jakson päättymistä. Siirtyminen sijaishuollon yksikköön pitäisi toteuttaa saatellen ja uudet mallit sijaishuoltopaikan arkeen juurruttaen.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enemmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Vaikeasti oireilevien alle 18-vuotiaiden lasten hoitoon tarvitaan erityisyksiköille lisää lainsäädännön mahdollistamia keinoja. Sijoituksen maksimi kesto 90 vrk on joissakin tapauksessa liian lyhyt. Tarve pidempien EHO- jaksojen toteuttamiseen on noussut selvityksistä ja käytännön kokemuksista

Sijaishuollon asioita tarkastellaan usein lähinnä oikeudellisesta näkökulmasta ja se on riittämätöntä. Lopputuloksena voi olla lasten oikeusturvan vaarantuminen, jos parasta mahdollista kuntoutumista ei saada aikaan tai lapsen asioita käsitellään liian myöhään. Vaikeasti oireilevien nuorien tunnistaminen ja oikeiden sijaishuoltopaikkojen löytäminen on edelleen monissa paikoissa ongelmallista. Työntekijät kokevat avuttomuutta, koska eivät pysty auttamaan vaikeasti oireilevia lapsia tilanteissa, joissa heidän oikea sijoituspaikkansa psykoosisairauksien osalta olisi osastohoito eikä sijaishuoltoyksikkö. Myös työntekijöiden osaamista eri tilanteiden tunnistamisessa tulee kehittää.

Pidemmän jakson mahdollistaminen yhdellä päätöksellä poistaa turhaa hallinnollista työtä ja mahdollistaa varsinkin haasteellisissa tilanteissa parempaa suunnittelua ja palvelusisältöä. On hyvä, että työryhmä on ottanut realistisesti huomioon vaikeat päihdeongelmat. Myös nuorten kanssa tehtävän yhteistyön kannalta on tärkeitä, että nuori tietää riittävän pitkäkestoisen

hoitojakson olevan mahdollista. Lapset eivät välttämättä itse tunnista päihdeongelmaansa ja siksi asian sisäistäminen ja hoitoon sitoutuminen vaativat aikaa. Lasten kanssa tehtävän yhteistyön kannalta on tärkeätä, että lapsi tietää riittävän pitkäkestoisen hoitojakson olevan mahdollista.

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Ehdotettu henkilöstöresurssi on riittävä. Vaikeasti oirehtivien lasten haastavuus huomioiden, kuntoutustyöhön tarvitaan vankka resurssi.

Mitoituksista säädettäessä on muistettava, että sosiaali- ja terveysalalla on kaikkien palvelujen osalta työvoimapula. Kesäkuussa 2020 säädetyt ikääntyneiden palveluita koskevat vuoteen 2023 saakka kohoavat mitoitusvaatimukset vaativat tuhansien hoitajien lisäystä. Hoivan työvoimapula tulee heijastumaan aikaisempaa voimakkaammin myös lastensuojeluun tällä vuosikymmenellä. Jo nyt kunnissa ja yksityisillä toimijoilla on tilanteita, että avoimiin työpaikkoihin ei ole yhtään hakijaa. Useissa yksiköissä joudutaan paikkaamaan tuntityöntekijöiden avulla pysyvän henkilöstön puutetta. Samalla kilpailutuksissa ja lainsäädännössä kiristetään työntekijöille asetettavia vaatimuksia. Summa summarum jo nykyisellään erityisesti sosionomeista on kova pula, joka johtuu sosiaali- ja terveysalan tarjolla olevasta laajasta tehtäväkentästä, sosionomiopiskelijoiden vähäisistä aloituspaikoista sekä alan nykyisestä imagosta.

Kelpoisuusehdot ovat tiukat ja erityisen vaikeaksi sen tekee myös se, että sosiaalialan tehtävissä ei samalla lailla kuin terveydenhuollossa, lueta päteväksi 2/3-osaa suorittaneita sosiaalialan opiskelijoita. Vuonna 2016 voimaan tullut nimikesuojausta koskeva lainsäädäntö, on osaltaan aiheuttanut epäselvyyksiä lastensuojelualalle soveltuvista tutkintovaatimuksista/ammatti -nimikkeistä. Samaan aikaan kun henkilökuntaan liittyvät vaatimukset kilpailutuksissa lisääntyvät, rekrytoinnit ovat palkkaus-, koulutus- ja työvoimapula- ja muut haasteet huomioiden vaikeutuneet. Huoli pätevän työvoiman saamisesta lastensuojelualalla on aiheellinen ja vaatii pikaisia toimenpiteitä.

Sijaishuollon laitoshoidossa työskentelevältä ohjaajalta vaaditaan vaativaa vuorovaikutusosaamista ja kuntoutustyöskentelyä, paineensietokykyä, itsesäätelykykyä ja oikeaa asennetta asiakkaiden monimuotoisiin tarpeisiin. Vaatimukset ovat mittavat ja epäsuhteessa alan palkkoihin ja sitä kautta alan vetovoimaan. Asiakaskunta on yhä haastavampaa ja työn vaikuttava toteuttaminen edellyttää monitasoista erityisosaamista ohjaajilta. Työ on kolmivuorotyötä, joka osaltaan naisvaltaisena alana rajoittaa hakijoita.

Mitoituksen säätäminen on riittävä toimenpide hoito- ja kasvatustyön ja kuntouttamisen toteuttamiseksi, mutta se ei takaa riittävää työvoimaa. On välttämätöntä, että koulutuspaikkoja lisäämällä ja alan veto- ja pitovoimaa parantamalla varmistetaan henkilöstön riittävyttä. Tilanteet saattavat vaihdella nopeasti ja alueellisesti. Yksi tärkeä tekijä varmentaa työntekijöiden saamista alalle koulutuspaikkojen lisäksi, on alan vetovoiman lisääminen erilaisin keinoin.

Lainsäädännössä tulee olla mitoituksen osalta tarkat reunaehdot, jotta ne tulevat huomioon otetuksi myös kilpailutuksissa ja kuntien varatessa resursseja lastensuojelua varten. Jos

mitoitusvaatimuksia muutetaan kesken sopimuskauden, tulee korkeammat mitoitukset ottaa oikea-aikaisesti huomioon voimassa olevissa sopimuksissa.

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

Lastensuojelutyön arvokkaan imagon parantamiseksi on kaikkien osapuolien tehtävä yhteistyötä. Kansalaisten parissa lastensuojelutyö on saanut lisää ymmärrystä ja sitä ei pidetä enää tuomitsevana kuten takavuosina. Media -keskustelu puolestaan ruineeraa jatkuvasti luottamusta lastensuojelutyöhön ja alan ammattilaisten osaamiseen ottamalla toistuvasti esiin väitettyjä väärinkäytöksiä ja ylilyönnejä. Työn arvostusta on nostettava ja alan lukuisista onnistumista on kerrottava myös suurelle yleisölle nykyistä enemmän. Skandaalihakuiset otsikot ja pintapuoliset artikkelit lastensuojelutyön arjesta ovat omiaan heikentämään tilannetta. Lastensuojelutyö näyttäytyy usein julkisuudessa melko yksipuolisessa valossa, vaikka alalle suuntautuvien sosionomien koulutuksessa painotetaan vahvasti kehittämistyötä, asiantuntijuutta, johtajuutta ja päivätyötä.

Lastensuojeluun on saatava jo koulutusvaiheessa innostuneita ja suuntautuneita opiskelijoita; tarvitaan tutkintorakenteita, jotka pätevöittävät nimenomaisesti lastensuojelun tehtäviin. Kelpoisuusehtoja ammattinimikkeistä on laajennettava, jotta kasvatuksen ammattilaisille tarjoutuu myös nykyistä enemmän työmahdollisuuksia lastensuojelussa.

14. Ehdotuksessa esitetään erityisen huolenpidon jaksojen tuottamista valtion lastensuojeluyksiköille, yksityisille koulukodeille sekä kunnan ja maakunnan omistamille lastensuojelulaitoksille.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Ei ole. EHO- jaksoja voidaan toteuttaa myös yksityisten palveluntuottajien toimesta, kun palvelut, tilat ja toimijat täyttävät kriteerit ja lain edellytykset. Yksityisellä sektorilla on laaja ja moniammatillinen lastensuojelun osaajien joukko, joka kykenee tuottamaan EHO- palvelut samasisältöisenä kuin julkinen sektori, mikäli terveydenhuollon, sivistystoimen sekä sosiaalihuollon yhteistyövelvoite / mahdollisuudet koskevat samalla tavalla sekä julkista että yksityistä sektoria.

Eriyinen huolenpito on palvelu, jota käytetään vain kaikkein vaativimmissa tilanteissa ja lukumääräisesti rajallisen asiakasryhmän kohdalla. On selvää, että ennen erityisen huolenpidon palveluita tulee tehdä kaikki voitava, jotta erityisen huolenpidon tilanteeseen ei jouduttaisi. Eriyisen huolenpidon palveluiden tuottamisessa on hyödynnettävä kaikki olemassa olevat resurssit ja alalla jo oleva osaaminen ja sen kehittäminen. Käytäntö osoittaa, että yksityinen palvelutuotanto on välttämätöntä lasten edun ja palveluiden saatavuuden turvaamiseksi.

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Eriyistä tukea tarvitseville nuorille ei ole tällä hetkellä riittävästi paikkoja. Paikkojen riittävyttä tulisi seurata keskitetysti.

Lastensuojelussa on tällä hetkellä kokonaisuutenaan arvioiden liian vähäiset resurssit. Yksityisellä sektorilla on runsaasti alan osaamista ja yksityinen sektori pystyy tarvittaessa vastaamaan kuntien palvelutarpeisiin nykyistä enemmän. Yksityinen lastensuojelu on myös verovarojen käytön näkökulmasta oikea ratkaisu, koska yksityinen pystyy matalan hallintonsa ja taloudellisen tehokkuutensa vuoksi tuottamaan samalla rahalla palveluita useammalle. Tulevaisuudessa tulee yksityisten ja julkisten toimijoiden yhteistyötä tiivistää jakamalla osaamista ja hyviä käytäntöjä nykyistä tehokkaammin.

Yksityisen sektorin asiantuntemus, osaaminen ja mittava palvelutarjonta on otettava käyttöön julkisen sektorin palvelutuotantoa tukemaan, koska muuten palvelutarjonta ei ole riittävää eikä kykene vastaamaan kysyntää. Yksityinen sektori tuottaa jo nyt valtaosan sijaishuoltopalveluista.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Lähtökohtaisesti kaikki rajoitukset tulee tehdä lasta kunnioittavasti, lapsen suojelemiseksi ja turvaksi sekä lasta tai nuorta alistamatta. Rajanveto tavanomaisen kasvatuksen ja rajoitusten välillä on tilanteen mukaan vaihteleva. Lapsen kronologinen ikä ja kehitysikä ovat kaksi eri asiaa. Lisäksi lapsella voi olla kasvatuskäytäntöihin vaikuttavia aistiongelmia. Lapsen ja nuoren vapauden rajoittamista tulee harkita tarkasti ja se tulee olla käytettävissä silloin kun syyt juontuvat lapsen omista lähtökohdista.

Valvonta ja viranomaisyhteistyön haasteet konkretisoituvat lasten rajoitustoimenpiteistä keskusteltaessa ja päätettäessä. Lapsiasiainvaltuutettu Pekkarinen totesi Hyvinvointiala HALI:ssa 6/2019: ”käytöshäiriöisten lasten ja nuorten tilanteessa heijastuu yleiseurooppalainen ongelma, kun suljettua laitoshoidoa on pyritty vähentämään, ilmestyy ongelmia. Yksi keino on avata terveydenhuollon yksiköitä (esimerkiksi Eva ja Neva), mutta näihin pääsy vaatii mielenterveysdiagnoosin. Toinen vaihtoehto on nuorisovankila. Nyt muutamit alaikäiset ovat aikuisten seassa vankiloissa. Rikosseuraamuslaitos tai valtion koulukodit eivät halua ottaa vastaan näitä nuoria.”

Rajoitustoimenpiteet ovat herättäneet viime vuosina paljon keskustelua ja asiaa on pohdittava yhteisesti julkisen ja yksityisten toimijoiden kesken. Keskustelu ja rajoitustoimenpiteiden valvonta tulee ulottaa myös sijaisperheisiin.

Esitetyt 11 luvun rajoittamista koskevat säännökset tarkentavat rajoittamista koskevaa päätöksentekoa, vastuita ja rajoittamisen edellytyksiä. Muutoksissa korostetaan myös sijaishuollon kuntouttavaa luonnetta. Siten ne parantavat sijoitettujen lasten oikeudellista asemaa ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tulkinnat tavanomaisen kasvatuksen ja rajoitusten välillä vaihtelevat myös viranomaistahojen välillä.

Henkilöstön määrällä ja osaamisella on suuri merkitys rajoittamistoimien tarpeeseen. Perus- sekä vaativaan sijaishuoltoon tulee määrittää täsmällisesti henkilöstön määrä. Riittävä resurssi mahdollistaa riittävän ja yksilöllisen tuen lapsille, joka osaltaan vähentää rajoittamistoimien tarvetta. Resurssin lisäksi tärkeätä on henkilöstön riittävä perehdytys, menetelmä- ja keinovalikoimaosaaminen, joilla voidaan ennalta ehkäistä rajoitustoimenpiteiden tarvetta ja käyttöä. Palveluntuottajasta riippumatta rajoitustoimenpiteisiin liittyvä henkilökunnan

osaamisen vahvistaminen on tärkeää, jotta henkilöstä toimii kaikissa tilanteissa turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Päätöksenteon tulee olla joustavaa ja ilman tarpeetonta byrokratiaa. Säädos selkiyttää tilannetta jonkun verran. Jotta toiminta käytännössä on lainmukaista, tulee huolehtia siitä, että sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät eivät ole liian suuria ja heillä on riittävästi aikaa toteuttaa lainmukaiset tehtävänsä. Päätösten arviointi, perehtyminen tilanteeseen, osapuolten kuuleminen ja muuttaminen vaativat oman aikansa.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Ehdotettu lisäys on perusteltu. Alan toimijoiden mukaan on päihteiden kulkeutuminen lastensuojelulaitoksiin tällä hetkellä laaja ongelma, johon on nykylainsäädännön mukaan vaikea puuttua. Jos kasvatusvastuussa olevat ammattilaiset eivät voi puuttua tilanteisiin nopeasti ja joustavasti, ei asiaan saada ratkaisua.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotettu täsmennys on kannatettava ja perusteltu. Henkilöntarkastusten osalta tulee muistaa, että kysymys on osaltaan myös työntekijöiden ja lastenkodissa asuvien muiden lasten turvallisuuden varmistamisesta ja turvallisuuden lisäämisestä.

68 § Kiinnipitäminen

Muutos on kannatettava ja selkiyttää lainsäädäntöä. Toimenpide lisää lapsen omaa ja muiden lasten turvallisuutta. Kyse on lyhytaikaisesta turvaamistoimenpiteestä, kuten pykälässä todetaan. Kiinnipitämisen perusteita ja lapsikohtaista arviota on tehtävä kiinnipidosta päätettäessä, ettei toimenpide traumatisoi jo traumatisoitunutta lisää.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Liikkumisvapauden rajoittaminen on tarpeellinen toimenpide varsinkin vakavasti päihderiippuvaisten lasten kohdalla.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Toimenpiteen suorittamisesta on käyty paljon keskustelua ja tällä hetkellä tilanne on se, että karkumatkalta palautettavat nuoret sitovat runsaasti yksiköiden parhaiden ammattilaisten työpanosta, kun palautus toteutetaan lainsäädännön mukaisesti. Lapsen sijaishuoltoyksiköstä ei aina ole mahdollista irrottaa hakumatkalle työntekijöitä, koska myös yksikössä olevat lapset ovat oikeutettuja parhaaseen osaamiseen sekä riittäviin resursseihin ja heidän oikeuttaan palveluihin ei voi heikentää. Myös työaikalainsäädäntö asettaa ehtoja oman työn osana toteutettavien pitkien hakumatkojen toteuttamiseen ja siksi hakujen toteuttaminen nimenomaisesti vain lapsen sijaishuollonyksikön työntekijöiden toimesta ei ole mahdollista.

Tämä tosiasia tulisi tunnustaa myös lainsäädännössä. Laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen tulisi voida hoitaa saman toimijan palveluksessa oleva hoito- ja kasvatustyötä tekevän työntekijän toimesta, riippumatta siitä työskenteleekö hän lapsen sijaishuoltoyksikössä vai muissa tehtävissä. Lasten palauttamiseen pitää voida käyttää myös sijaisena toimivia sosiaali- tai terveysalan koulutuksen suorittaneita työntekijöitä.

Luvattomien poissaolojen ehkäisemiseksi on laitoksissa oltava riittävä resurssi, jotta lapsi saadaan asettumaan sijaishuoltopaikkaan, lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja hänellä on toimiva vuorovaikutussuhde aikuisten kanssa. Tilanteiden ennakointi on myös tärkeää.

Viranomaisyhteistyön malleja luvattomien poissaolojen tilanteissa tulee selkiyttää vastuiden osalta, erityisesti poliisin roolia. On syytä pohtia, voisiko poliisilla olla aktiivisempi rooli nuoren saattamisessa sijaishuoltopaikkaan. Valitettavasti tällä hetkellä on usein tilanteita, ettei poliisilta saada virka-apua lapsen etsimiseen ja kiinniottamiseen. Poliisi ei ole välttämättä kiinnostunut ”hatkaavista” lapsista, vaikka tiedossa on ”hatkaamiseen” liittyvä suuri riski siitä, että lapsi joutuu rikoksen kohteeksi tai tekee itse rikoksen.

Lisäksi muistutamme, että luvatta poistumisen syyt muuttuvat sitä mukaan kuin lastensuojeluyksiköiden toimintatavat muuttuvat.

70 § Eristäminen

Säädös on perusteltu ja kannatettava. Siinä korostetaan eristämisen viimesijaisuutta ja lyhytkestoisuutta. Huomioitava on se, että eristäminen on lyhytkestoista ja viimesijainen / äärimmäinen keino, jolla turvataan lapsen tai muiden lasten ja työntekijöiden turvallisuus.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Hyvä ja perusteltu ehdotus.

17. Ehdotetun uuden 71 §:n tavoitteena on suojella päihteitä käyttävän lapsen henkeä, terveyttä ja kehitystä.

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Mahdollistaa yhteydenpidon rajoittamisen, joka osaltaan tukee vaikuttavan työn tekemistä erityisesti päihdekierteessä olevien lasten kanssa.

Lainsäädännössä tulee selkiyttää sitä, milloin kysymyksessä on päihdehuollon yksikkö, jossa erityisiä rajoituksia voidaan toteuttaa. Tällä hetkellä päihdeongelmaisia nuoria on suuressa osassa lastensuojeluyksiköitä. **Lupamenettely tulee ottaa käyttöön myös julkisen sektorin lastensuojeluyksiköissä**, jotta yksiköiden määrittely yhdenmukaistuu. Sijahuollon työntekijät

tarvitsevat koulutusta ja valvovalta viranomaisilta yhdenmukaista ja selkää ohjausta, jotta rajoitustoimia toteutetaan ja sovelletaan lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Valtakunnallisten käytäntöjen yhdenmukaistuminen on hyvä ja tärkeä asia, joka tulee toteuttaa.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Ilmoittaminen lisää byrokratiaa. Positiivinen asia on se, että ilmoittaminen lisää sijaishuoltoyksiköiden toiminnan läpinäkyvyyttä sekä lapsen oikeusturvan toteutumista. Ilmoittaminen voi auttaa myös yksiköiden kuntoutuskäytäntöjen arvioinnissa. Menettely tukee myös eristämisen valvontaa ja mahdollisuutta puuttua toimintaan. Sijaishuollon työntekijät tarvitsevat osaamisen vahvistamista ja ohjausta rajoitustoimenpiteiden tulkintaan ja soveltamiseen lain tarkoittamalla tavalla. Aluehallintoviranomaisten ohjaava rooli asiassa on tärkeä.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisveloitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Ilmoitusten kautta syntyy nykyistä kattavampaa tietoa rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Ohjauksen ja valvonnan resursseja on tämän tehtävän myötä lisättävä. Tällä hetkellä ohjaus ja valvonta on riittämätöntä ja myös erilaista/ristiriitaista eri alueilla.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä pääosin. Ehdotetun muutoksen avulla kyetään varmistamaan suunnitelmallinen siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon, kun jälkihuollon suunnittelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen täysi-ikäistymistä.

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

Ei, perustelut esitetty edellä.

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

Sijaishuollon ja koulun välistä kiinteää yhteistyötä osana lapsen kuntoutusta tehdään jo nyt sijaishuollonyksiköissä, joiden pihapiirissa on koulu.

Perusteluista ei selviä riittävästi, mitä intensiivisyys tarkoittaa, jos henkilöstöresurssia ei esitetä nostettavaksi lainsäädännössä. Tästä näkökulmasta ehdotus ei vastaa riittäväällä tavalla vaativan sijaishuollon tarpeisiin.

23. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä. Jos ehdotatte muutoksia pykäliin, pyydämme antamaan vastaukset ilmoittaen sen pykälän numeron, jota kommentti koskee:

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

Varaamme mahdollisuuden täydentää lausuntoamme tarvittaessa myös myöhemmin.

Annamme mielellämme asiaan liittyviä lisätietoja, yhteyshenkilö johtava elinkeinoasiantuntija Aino Närkki, puhelin 0400 436 438.

Ulla-Maija Rajakangas

Toimitusjohtaja

Hyvinvointiala HALI ry